

DETLEV FEHLING, *Die Quellenangaben bei Herodot*, Berlin—New York, W. de Gruyter, 1971, 182 p.

Cu aproximativ zece ani în urmă (1963), la Halle-Saale, o tânără candidată în științe, Hannelore Barth Edelmann, își susținea teza de doctorat în științe istorice cu titlul *Probleme de metodologie și istoriografie în scrierea istorică a lui Herodot* (litografiat). H. Barth se preocupă în prima parte a tezei de conținutul metodologic al cîmpului noțional folosit de Herodot pentru expunerile sale geografice și istorice, ajungînd apoi să examineze detaliat metodele care, după părerea lui Herodot, duc spre εἰδέναι (cunoaștere, știință) și pe cele care nu duc la nici un rezultat (οὐκ εἰδέναι). După ce stabilea valorile semantice ale termenului εἰδέναι (οἶδα; οὐκ οἶδα ca exemplu, ταῦτα μὲν ἀτρεκέως ἔχω περὶ αὐτῶν εἰδὼς εἰπεῖν, I, 140, 1) autoarea trecea spre cercetarea termenilor cu valoare apreciativă (din categoria θωμάζω îndeosebi), frecvenți la Herodot în descrierea fenomenelor de civilizație materială, pentru a concluda că în ciuda slabelor rezultate obținute prin aplicarea metodelor mărturisite θψις, ἀκοή, ἱστορίη etc., Herodot poate fi totuși considerat un om de știință, adică un istoric și nu numai un mare scriitor.

Cartea pe care o prezentăm, scrisă de Detlev Fehling, își propune să dovedească tocmai contrariul, și anume că Herodot n-are nici o contingentă cu „cercetarea” (ἱστορίη) ionică, pe care nici măcar nu o cunoștea (?), după opinia autorului. Pentru Fehling Herodot nu este altceva decît un foarte talentat povestitor, care s-a mărginit să împrumute narațiunii sale istorice aspectul unei „cercetări”, alcătuită de fapt după criteriul strict literar, studiate spre începutul veacului nostru de Wolf Aly. Lucrarea lui Herodot, lipsită de un titlu stabilit de autor, este așa-dar o „pseudoistorie”, mult gustată de cititorii tuturor timpurilor.

Fără a face nici cea mai mică concesie tezelor contrare opiniilor sale, dînd dovadă de fermitate nedezmîntită, D. Fehling respinge în bloc existența documentării în opera lui Herodot, ceea ce, trebuie să recunoaștem, echivalează cu o luare de atitudine îndrăzneată, lucru mărturisit de autor chiar în primele rînduri ale *Cuvîntului înainte*. După Fehling, la Herodot nu se află nici un fel de informație de ordin științific, nici izvoare scrise, nici izvoare epigrafice, nici măcar mărturii adevărate despre oameni și locuri; toate datele furnizate de povestitor, însoțite de obicei de o precizare a modului cum au fost culese și de aprecieri asupra gradului de veridicitate, nu reprezintă decît un arsenal de mijloace artistice pentru înfrumusețarea povestirii și trezirea interesului (*Introd.*, p. 1 — 2). Autorul este de asemenea convins că, pentru a menține iluzia autenticului, Herodot nu a ezitat să „invente” (*erfinden*) informații, cînd s-au ivit necesități de ordin redacțional sau cînd a fost ispitit s-o facă, subjugat de cursul povestirii.

În capitolul I al lucrării Fehling își susține teza, analizînd următoarele principii specifice narațiunii arhaice din Ionia, respectate de Herodot: a) principiul citării izvorului celui mai apropiat (formulat încă de H. Panofski în binecunoscuta și mult criticata sa lucrare *Quaestionum de historiae Herodoteae fontibus pars prima*, Berlin, 1885), adică pretinsa informare de la un martor ocular sau de la locuitori dintr-un ținut unde s-a petrecut un anumit eveniment sau o serie de evenimente; b) principiul respectării credibilității celor expuse; c) principiul respectării luării de poziție a autorului (chiar dacă punctul de vedere este agnostic).

În viziunea lui Fehling, un domeniu aproape necercetat în tehnica narațiunii herodoteice rămîne așa-numita problemă a „împătrunderii” izvoarelor, a știrilor culese, adică abilitatea istoricului de a combina datele și variantele pe care le are la dispoziție (numai în memorie), după criteriile unei finalități estetice sau demonstrative dar și după criteriile impuse de direcția raționalistă, predominantă în gîndirea greacă din prima jumătate a veacului al V-lea î.e.n. Conform teoriei lui Fehling, metoda „împătrunderii”, avînd uneori la bază analogia, îl îndeamnă, de pildă, pe Herodot să introducă pe alocuri știri fictive despre existența unor monumente. În această categorie, după Fehling, intră menționarea monumentului lui Arion călare pe un

delfin (*Ist.*, I, 24, 8, prin analogie cu efigia monedelor de proveniență siciliană văzute de istoric), a templului Afroditei (*Ist.*, II, 112), a celor 345 de statui (*Ist.*, II, 143), a statuilor feminine de lemn, lipsite de mlini (*Ist.*, II, 130 — 131) etc. (cap. I, 3; 13 și 16).

Capitolul al II-lea al lucrării este închinat cercetării altor procedee folosite de Herodot în povestirea sa „pseudoistorică”. Tot analogia, argumentează autorul, îl îndeamnă pe Herodot să descrie instituții, locuri, obiceiuri pe care nu le cunoaște ci își închipuie numai cum sînt ele, folosindu-se de „modele” care aparțin lumii grecești sau ciclurilor de povestiri despre țări îndepărtate. În acest capitol, paragraful 22, Fehling atacă mult discutata problemă a monumentelor epigrafice și a reliefulor rupestre pomenite în *Istorie*. Constrîns de evidență să recunoască autenticitatea parțială a informației (îndeosebi asupra reliefulor hitite din Asia Mică, *Ist.*, II, 106), își continuă demonstrația minimalizînd pe cît posibil faptele care îi infirmă teoria. Tot în acest capitol (p. 112 — 113) se poate citi categorica afirmație asupra lipsei totale de informație scrisă în opera lui Herodot, teză care lasă impresia dezagreabilă că istoricul din Halicarnas era un biet agramat, care nu citise nimic din literatura premergătoare și contemporană lui ci se mulțumise să asculte „povești” pe care le înregistrase fidel în memorie. Capitolul se încheie cu o interesantă trecere în revistă a locurilor din autorii greci și latini care, pentru a câștiga încrederea cititorului, citează izvoare fictive și „inventă” știri aiodoma lui Herodot (după F., procedeul răspîndit de Herodot în literatura istorică, prezent chiar și în opera lui Tucicide, vezi p. 119).

Capitolul al III-lea al lucrării se ocupă în exclusivitate de rolul și de formele îmbrăcate de „inventție” (*Erfindung*) în povestirea istorică a lui Herodot, procedeu, determinat între altele de nevoia de variație, de a îndeplini o funcție compozițională, de a introduce prezentul în trecut sau dimpotrivă, de a aduce trecutul în prezent (cap. III, 4; 6), de repetarea unui motiv în contexte diferite; capitolul IV este consacrat cercetării numerelor tipice în *Istorie*, iar capitolul V cuprinde o scurtă *Vedere de ansamblu* asupra unor date biografice ale lui Herodot și a unor probleme de compoziție în opera sa, „pseudoistorică”, după cum o definește Fehling. Cum era de așteptat, autorul se arată înclinat să nu accepte aproape nimic din cele ce știm despre Herodot, nici rangul social pe care i-l atribuie biografiile, nici adevărul despre călătoriile ce le-a întreprins, nici măcar contactul cu personalități ilustre ale Ateni; pentru Fehling, Herodot este o personalitate care ține de rapsodul de altădată și de sofistul-conferențiar al timpului cînd a trăit, un fel de „povestitor” de meserie, așa cum se găseau atîția în Orient, care, venind în Grecia, a căutat să-și înceteze auditoriul cu toate mijloacele ce le avea la dispoziție. În acest caz, mărturisește Fehling, nu este de mirare „dass er von Reisen erzählte, die er nicht gemacht hatte. In diesem Rahmen scheint er mir leicht er vorstellbar als wenn er ein vornehmer Herr gewesen wäre, zu dessen Publikum Standesgenossen gehörten” (p. 171).

Cartea lui D. Fehling, care nu-l recunoaște sub nici o formă pe Herodot istoricul dar îl proslăvește în schimb pe Herodot „romancierul”, „omul de litere”, consideră *Istoriile* drept o lucrare apropiată povestirilor epice din ciclul troian, primul roman istoric al literaturii universale. Acest punct de vedere pare să-l scutească pe autor de a mai pune în discuție „veridicitatea” lui Herodot, de vreme ce la un novelist, sau la un romancier, respectul pentru adevăr nu se cuvine luat în considerare. Consecvent liniei pe care o urmează, Fehling rămîne încredințat că „cercetarea” lui Herodot nu reprezintă altceva decît însumarea procedeeilor literare îndrăgite de autorii care scriau ficțiune cu caracter istoric inventînd aproape totul, nume de popoare, date asupra felului de viață, asupra mediului geografic, a monumentelor etc. sau extrăgînd din fondul înregistrat în memorie elementele necesare pentru construcția unor segmente narative mai ample. Herodot, pentru Fehling, este un scriitor care prin talentul lui a știut să împrumute ficțiunii o asemenea tentă de veridicitate încît a indus în eroare pe toți exegeții *Istoriilor* asupra naturii operei sale. Concepția despre istorie a lui Herodot, vederile sale comparative despre lumea Orientului și cea populată de greci, strădania sa de a desluși adevărul nu intră în sfera de preocupări a lui Fehling.

Chiar dacă încercarea ce o face de a-l nimici cu desăvârșire pe Herodot istoricul și a-l înălța pe Herodot literatul nu este convingătoare, cartea lui D. Fehling merită oricum să fie citită cu atenție pentru că constituie un model de felul cum nu trebuie scrisă o lucrare științifică, adică o lucrare axată pe teze inițial enunțate, autorul ignorând în mod deliberat argumentarea care contravine acestor teze (vezi mărturia de la p.171) precum și materialul factual (arheologic în primul rând), publicat în sprijinul veridicității lui Herodot. Lucrarea este serioasă, bine documentată și aduce o contribuție prețioasă la cunoașterea artei de povestitor a lui Herodot cu tot dezacordul ce-l poate stârni metoda de cercetare și concepția autorului asupra *Istoriilor*.

A. Piatkowski

JEAN-PIERRE CHAUSSERIE-LAPRÉE, *L'expression narrative chez les historiens latins. Histoire d'un style*, Paris, Editions E. de Boccard, 1969, 755 p.

„Chargé d'enseignement” al Facultății de litere și de științe umane din Aix-en-Provence, Jean-Pierre Chausserie-Laprée analizează într-o carte de mari dimensiuni și de o densitate remarcabilă aspectele sincronice și diacronice ale stilului istoriografiei latine, conceput ca un *genus* și ca un proces istoric autonome. Lăsînd de o parte introducerile și concluziile, lucrarea comportă două mari părți esențiale: *Le récit soutenu* (I) și *Le récit dramatique* (II). În interiorul fiecăreia din ele se pot desluși capitole mari și capitole mici, subcapitole și paragrafe care asigură materialului cărții o ierarhizare riguroasă. Astfel, în prima parte se explorează succesiv „deschiderile” și „înlănțuirile” lingvistice, fraza narativă-tip, fraza „à relance” și cea „à rallonge”. Iar în cea de a doua putem urmări investigarea resurselor verbului, ritmului, tehnica prezentării și punerea în scenă, procedurile rupturii. Fiecare parte, fiecare capitol și chiar subcapitol dispune de introducere și de concluzii. În plus, cartea conține o cantitate impresionantă de apendici. Aci se acumulează texte din *Agricola* lui Tacit, din Titus Livius și din Michelet, considerate de autor ca ilustrative pentru tehnicile stilistice ale istoriografilor, note complimentare asupra mijloacelor de ruptură a ritmului clasic al frazei etc. O bibliografie amplă, indici pe noțiuni, tendințe fundamentale ale stilului — care rezumă de fapt principalele observații ale cărții — autori, exemple comentate, întregesc expunerea și sînt urmate de un foarte util sumar analitic, de o tablă a referințelor și de tabla de materii.

Autorul cărții își definește metodele de cercetare și precizează că prospectează stilul pe trei planuri diferite: formă, istorie și funcții stilistice (p. 283). Istoria și descriția se împletesc deci neconținut (p. 1 — 3). Cercetările profesorului din Aix se înscriu pe linia unor investigații foarte frecvent întreprinse în ultimii ani în toate sectoarele stilisticii, care își propun să reconstituie structura și evoluția genurilor literare. În acest sens, introducerea conține declarații programatice elocvente: „s'il nous est permis d'exprimer une conviction acquise au cours de ce travail, nous sommes persuadés qu'une des tâches les plus utiles de la stylistique appliquée à l'étude des œuvres serait, pour chacun des grands genres littéraires, de partir hardiment à la découverte des moyens d'expression qui le fondent comme autonome, original, incomparable à nul autre” (p. 6). Deși evită în general terminologia adesea foarte abstrusă a analizelor structurale, Chausserie-Laprée utilizează concepțiile fundamentale valorificate în cadrul acestor investigații și numeroase unghiuri de vedere moderne. De altfel savantul francez crede ferm în caracterul sistematic al expresiei literare (p. 649), în efortul scriitorilor de a organiza „en un système cohérent les moyens d'une technique de style donnée” (p. 693). Limitîndu-se numai la pasajele pur narrative din operele istoriografilor latini, așa cum a rezultat și din prezentarea